

Atelier 1. De autonomie van de literatuur door de eeuwen

Coördinatie:	Rick Honings (UL), Sander Bax (UvT), Edwin Praat (UvA), Sarah Beeks (UA), Nina Geerdink (VU)
Bestemd voor:	alle promovendi
Urenbelasting:	1 ECTS
Datum:	donderdag 22 oktober 2009
Tijd:	van 10.00 tot 16.00 uur
Locatie:	Ravensteinzaal aan de Kromme Nieuwegracht 80, Utrecht
Aanmelding:	huizinga-fgw@uva.nl
Kosten Huizinga leden:	geen
Kosten anderen (niet Logos):	€ 50

Op 12 december 2008 organiseerden OSL en Huizinga een gezamenlijke workshop rondom het thema 'autonomie van de literatuur'. De belangstelling voor dat thema is alomtegenwoordig in de bestudering van de moderne Nederlandse literatuur. De oorzaak daarvan kan gevonden worden in de belangstelling die modern letterkundigen sinds de jaren negentig hebben opgevat voor institutioneel / functioneel onderzoek aan de ene kant (wie bepaalde op welk moment in tijd wat er tot de literatuur werd gerekend?) en contextueel onderzoek aan de andere kant (hoe reageert literatuur op de maatschappelijke ontwikkelingen in de wereld om haar heen?) Voor de letterkundigen met belangstelling voor de Middeleeuwen en de vroegmoderne tijd was die belangstelling al langer vanzelfsprekend en er werd wel gezegd dat nu ook de modernen 'eindelijk' oog begonnen te krijgen voor de context.

Maar zo eenvoudig ligt het niet. De moderne letterkunde had namelijk te maken met een fenomeen dat de oude letterkunde vreemd was: de autonomie van de literatuur. Vanaf het einde van de achttiende eeuw waarin de romantische esthetische filosofie opkwam en waarin Kant zijn *Kritiek der Urteilskracht* (1790) schreef, wordt literatuur immers opgevat als een autonoom functionerend geheel. Kant spreekt over 'belangeloosheid'; Schiller gebruikt de metafoer van het 'spel'. Deze esthetische filosofie bracht een nieuw denken op verschillende terreinen die aan elkaar verwant zijn, maar elkaar niet volledig overlappen: het engagement van de kunstenaar (die moest zich eerst los maken van de wereld om haar vervolgens te bekritisieren), over de subjectiviteit van de kunstenaar (de literatuur was een domein waarin vrijheden beleden kunnen worden die in de maatschappij – nog - niet mogelijk waren) en de immanentie van het kunstwerk (dat werd een in zichzelf besloten geheel dat hooguit indirect en op een hoogst ambigue manier naar de buitenwereld verwijst).

Die autonomie was niet alleen een probleem van de esthetica, maar had ook sterk te maken met een nieuw denken over de relatie tussen kunstenaar en publiek. Vanaf de Romantiek begonnen schrijvers zich los te maken van hun burgerlijke functie. Ze zagen zichzelf als genieën die zich aan de burgerij onttrokken. In de loop van de negentiende eeuw leidde dat onder meer tot wat wel de 'autonomisering' van het literaire veld wordt genoemd. Kunstenaars maakten deel uit van een autonoom literair veld dat zich onderscheidde van de buitenwereld doordat er andere (economische) wetten golden. En in dat literaire veld ontstonden mechanismen die nogal sterk afweken van de literair-historische traditie: de eis van originaliteit, de strategie van de avant-garde en een voortdurende strijd om de hegemonie.

Om als onderzoeker van de moderne literatuur oog te hebben voor de maatschappelijke betrokkenheid van de literatuur, voor het functioneren van literatuur in de samenleving en voor de relatie tussen literaire en politieke ontwikkelingen, moet je dus

oog hebben voor het fenomeen van de autonomie van de literatuur in haar complexiteit. Dat verklaart waarschijnlijk de populariteit van het onderzoek naar dit fenomeen.

In deze workshop willen wij het probleem breder trekken dan het gebied van de moderne letterkunde. De nieuwe Taalunie-literatuurgeschiedenis waarvan nu om het half jaar een deel verschijnt, heeft als uitgangspunt het functioneren van literatuur in de samenleving. Nu *Stemmen op schrift* (van het begin tot 1400), *Het gevleugelde woord* (1400-1550), *Een vaderland voor de muzen* (1550-1700) en *Alles is taal geworden verschenen* (1800-1900) verschenen zijn, lijkt er daarmee veel materiaal te liggen om te kijken naar mogelijke vormen van autonomisering in de perioden voor 1880. Zijn er in de negentiende eeuw (in de kringen rond Bilderdijk en Potgieter) niet ook al sporen te vinden van een schrijverschap dat we achteraf als autonomistisch kunnen betitelen? En zijn er in hun werk/poëtica geen sporen te vinden van de romantische esthetische filosofie? En wat te denken van het optreden van zeventiende 'grote' auteurs als Vondel en Hooft: hoe gaven zij in hun eigen tijd vorm aan het beeld van 'groot schrijver'. Met andere woorden: is het niet mogelijk om de theorievorming rondom de autonomie van de literatuur in te zetten om de relatie tussen literatuur en wereld in verschillende eeuwen met elkaar te vergelijken. Is autonomie niet een zeer geschikte sleutel om over de grenzen van het eigen tijdvak heen inzicht te verwerven in de ontwikkeling van de geschiedenis van de literatuur?